

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiæ Augustæ Scriptores VI

Ælius Spartianus. Vulc. Gallicanus. Julius Capitolinus. Trebell. Pollio. Ælius
Lampridius. Flavius Vopiscus

Spartianus, Aelius

Lugduni Batavorum, 1671

Saturninus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-51232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-51232)

SATURNINUS.

SATURNINUS oriundus fuit Gallis ex gente hominum inquietissima, & avida semper vel faciendi principis vel imperii. Huic inter cæteros duces, qui vere

¹ Saturninus oriundus fuit Gallis.] Pal. viando fuit Gallus.

CASAUBONUS.

² Et avida semper, vel faciendi principis, vel imperii.] Facere imperium, est rebellare, & alienæ dominationis jugum excutere. quod aliud est, quam facere principem.

SALMASIUS.

² Et avida semper vel faciendi principis, vel imperii.] Facere imperium, Casaubonus ad hunc locum, dici notavit pro rebellare, & alienæ dominationis jugum excutere, & aliud esse quam principem facere. sed moriar si Vopiscum intellexit. is non dixit Gallos avidos semper, vel faciendi principis, vel faciendi imperii: sed vel imperii avidos, vel principis faciendi. avidos imperii cum dixit, haud dubium est quin imperandi avidos intellexerit. Galli ut cupidi semper sunt novarum rerum, qui inter eos principes ipsi fieri non possunt, principis faciendi semper avidi sunt: qui vero possunt principes fieri, imperii avidi sunt, & imperium avide arripiunt. Hinc Aurelianus qui Saturninum ducem optime notum haberet, & ex ea gente oriundum esse sciret, quæ avida semper vel faciendi principis vel imperandi esset, cum orientis ducatum ei daret, præcepit ne Ægyptum videret. Cogitabat enim, inquit Vopiscus, vir prudentissimus Gallorum naturam, & verebatur ne si in perturbatam civitatem venisset, quo eum natura ducebat, eo quoque hominum societate duceretur. hic sensus Vopisci. sciebat igitur Aurelianus Saturninum, ex natura gentis suæ, imperii & dominationis

esse cupidum. qua re præceperat ei ne Ægyptum unquam videret, ob eam causam quam posuit Vopiscus.

³ Inter ceteros duces, qui vere summus videretur.] Correctores heic certum est loqui, non Vopiscum: nam Vopiscus scripserat: Huic inter ceteros duces quos vere scire videretur, Aurelianus limitis Orientalis ducatum dedit. atque ita plane scriptum exhibet editio vetus. quos vere sciret, id est quos vere cognosceret, quos vere cognitos haberet. genus loquendi istis auctoribus familiare, & illo tempore usurpatum. in vita Marci: libertos suos in publico sciri noluit. Lampridius in Alexandro Severo: milites suos sic ubique scivit, ut in cubiculo haberet breves, & numerum & tempora militantium. vetus Interpres Persii: Heic requiritur historia Demosthenis, qui cum transfret, & à mercenario tabernæ digito monstraretur, fertur letatus esse, quod ab ignobilibus sciretur. Lampridius in Commodio: Perennis autem Commodi persciens, invenit quemadmodum ipse potens esset. Commodi persciens, id est qui Commodum optime sciret, & notum haberet. vulgo etiam locum illum incrustarunt correctores, legendo: Commodi animum persciens. Aurelianus igitur, inter duces quos vere scire, id est quos vere cognoscere videretur, & quorum naturam perspectam haberet, Saturnino ducatum Orientis dedit, simulque præcepit ne Ægyptum unquam videret. verebatur enim prudentissimus princeps, ne si Saturninus, quem ex natura gentis suæ, imperii avidum cognoverat, in civitatem perturbatam rerumque cupidam novarum venisset, facile quo eum natura ducebat, societate quoque hominum impelleretur.

I Qua

vere summus videretur, Aurelianus limitis Orientalis ducatum dedit, sapienter præcipiens ne unquam Ægyptum videret. Cogitabat enim, quantum videmus, vir prudentissimus, Gallorum naturam, & verebatur, ne si perturbidam civitatem vidisset, quo eum natura ducebat, societate quoque hominum duceretur. Sunt enim Ægyptii (ut satis nosti) viri ventosi, furibundi, jactantes, injuriosi, atque adeo vani, liberi, novarum rerum usque ad cantilenas publicas cupientes, versificatores, epigrammatici, aruspices,

1 Quo eum natura ducebat, societate.] Vet. editio: è societate. forte: quo eum natura ducebat, eo societate quoque hominum duceretur.

CASAUBONUS.

2 Sunt enim Ægyptii, ut satis nosti, viri ventosi.] Plinius Laudatione Optimi principis: Percubuerat antiquitus urbem nostram nisi opibus Ægypti ali sustentari que non possit. Superbiebat ventosa & insolens natio.

3 Injuriosi.] Ut omnes superbi tales autem Ægyptii. Philo Judæus De agricultura: τὸ Αἰγυπτιακὸν ἐν φύσεως ἢ ἀφ' ἐθῶν ἐστὶν ὑπέραυχον, εἰ ποτε μικροῦς αὐτὸ μόνον καὶ ἀπειροσείεν αὐτὰ ὑπεραυχίας. ideo addit Vopiscus, atque adeo vani. erant & invidi Ægyptii & qui aliorum prospera ferre non possent: ac propter hanc etiam causam injuriosi. Philo idem adversus Flaccum: βάσκωνον φύσιν τὸ Αἰγυπτιακὸν, ἢ τὰς ἐτέρων ὑπεραυχίας ἰδίας ὑπολαμβάνον εἶναι καὶ ὑπεραυχίας.

5 Liberi.] Ἐν ἐλευθερίᾳ ἢ ἀδείᾳ ἀφ' ἑθῶν. vel uno verbo ἐλευθερίας. quod de servis dicitur libertatem sibi vindicantibus, jugo excusso servitutis: at isti legum & magistratum.

6 Novarum rerum usque ad cantilenas publicas cupientes.] Adeo rerum novarum cupidi, ut non vereantur Ægyptii etiam publice cantilenas seditio-

ni excitandæ aptas cantillare. Longum sit veterum testimonia adferre de prono ad seditionem Ægyptiorum ingenio: qua de re multa Trebellius Pollio in Æmiliano tyranno & passim omnes historici, etiam rerum ecclesiasticarum conditores persæpe. Philo Judæus de populis loquens, qui ex levissimis causis soleant tumultuari, & res novas moliri: ἐν οἷς, ait, τὸ Αἰγυπτιακὸν τὸ ἀπειροσεία φέρει, ἀφ' ἑθῶν καὶ ἀπειροσεία εἶδος ἐκ φύσιν εὐταίης μεγάλας.

7 Versificatores epigrammatici.] Qui versibus & epigrammatis enormi libertate in principes suos & magistratus ludant. non enim hic notantur ut mali poetæ.

GRUTERUS.

4 Atque adeo vani, liberi.] Pal. vngi.

SALMASIUS.

4 Atque adeo vani liberi.] Liberi, ἐλευθερίας. Arculphus de Gazais: amatores, & omni libertate decori. totum hunc locum perverse ita excusum præfert editio princeps: atque adeo invidi novarum rerum, liberi usque ad cantilenas publicas cupientes. nihil vitiosius.

8 Epigrammatici, mathematici, aruspices, medici.] Mores primum Ægyptiorum recensuit, & dixit eos esse ventosos, furibundos, jactantes, injuriosos, vanos, liberos, & novarum rerum

ces, ¹ medici. ² nam & Christiani, Samaritæ, & quibus præsentia semper tempora cum enormi libertate displiceant. Ac nequis mihi Ægyptiorum irascatur, & meum esse credat quod in literas retuli, ³ Adriani ⁴ epistolam ex libris Phlegontis liberti ejus proditam, ex qua penitus Ægyptiorum vita detegitur, indidi. *Adrianus Aug. Serviano cos. S. Ægyptum quam mihi ⁸ laudabas, Severiane charissime, totam didici, levem, pendulam, & ad omnia fama momenta volitantem.* ⁵ Illi qui

Sera-

rerum cupidos: deinde, & artes professionesque quibus plurimum illi dediti: esse nimirum versificatores, epigrammatarios, mathematicos, aruspices, & medicos. postremo religionem: & partim Samaritas, partim Christianos fuisse narrat, omnes tamen Sarapin adorasse. hæc mens Vopisci quam minime assequutus est vir incomparabilis Isacius Casaubonus, qui medicos interpretatus est eos qui artem medicinam in carmina, periapta, & id genus remedia magica verterent. nos simpliciter heic accipimus medicinæ professores. quam nos professionem scimus, & omnes etiam sciunt in Ægypto valde fuisse communem & familiarem, ut & mathematicam, & aruspicinam & poëticam.

CASAUBONUS.

¹ Medici.] Qui medicinæ artem in carmina, periapta, & id genus magica remedia vertant. in sequenti epistola Hadriani idem significat *alɩptes*.

³ Hadriani epistolam ex libris Phlegontis liberti ejus proditam. Scripti, epistolam Romanam. quod ideo ab auctore additum, quia Phlegon Græce scripserat: sed Græco operi Latinam inseruerat. quod à paucis Græcis factitatum: quibusdam tamen, ut testis Vopiscus in Aureliano.

GRUTERUS.

² Nam & Christiani, Samaritæ.] Pal. nam eis Christiani Sam.

⁵ Illi qui Serapim colunt.] Pal. illa. forte Illic.

SALMASIUS.

⁴ Epistolam ex libris Phlegontis.] Epistolam Romanam. ita vet. editio libri Casauboniani, Romanam. cum vide.

CASAUBONUS.

⁵ Illi qui Serapim colunt, Christiani sunt: & devoti sunt Serapi qui se Christi episcopos dicunt.] Malim, Illic q. ut statim, nemo illic arch. quo ex verbo apparet Hadrianum hanc epistolam scripsisse cum jam ex Ægypto discessisset. Videntur autem multi Christianorum Ægyptiorum, ad Hadriani adventum aut mutasse religionem, aut intermissa ejus professione, ad tempus dissimulasse. quæ res occasionem illi præbuit ea scribendi de Ægyptiorum etiam in religione levitate, quæ hic legimus. Satis constat ex historia ecclesiastica accidisse hoc non raro in ea provincia. Exemplo sit, quod scriptum est in veteri Martyrologio in historia de Epimacho martyre Ægyptio: *ἡγουλα μὲν ἐστὶν τῶν Ἀλεξανδρείαν διουσιῶν ἀπηνέστωτος τε καὶ ἀρεστάτου. ὅθεν καὶ Χριστιανοὶ πάντες, οἱ μὲν τὰ δὲ τῶν ἀπειλῶν εἰς ἐρημίας ἐφυλάσσοντο: οἱ δὲ τῶν Χριστιανισμῶν κρύπτοντες, τῶν ἀσέβειων ὑπεκρίνοντο.* Si propter sævi judicis adventum diffugiunt Alexandria omnes Christiani, aut dissimulata vera pietate paganos simulant: non mirum

Serapim colunt, Christiani sunt: & devoti sunt Serapi, qui se Christi episcopus dicunt. Nemo illic archisynagogus Ju-

rum est si veniente Hadriano quem omnes sciebant gentilium superstitionum acerrimum propugnatorem, idem fuerit factitatum. Sarapis autem hoc loco potius quam alius quivis gentilium deorum nominatur, quia id erat Alexandrinorum & inferioris Aegypti praecipuum numen: atque ut scribit Julianus in epistola ad Alexandrinos, regem Sarapim ut πολυεχρον θεον colebant. ideo mox Hadrianus, CHRISTVM & Sarapim ceu duo summa Aegyptiorum numina ponit.

I Nemo illic archisynagogus Judaeorum, nemo Samarites, nemo Christianorum presbyter, non mathematicus non aruspex, non aliptes.] Omnes, inquit, & Judaeorum, & Samaritarum, & Christianorum sacerdotes, non solum religiones nostras per levitatem animi amplectuntur, quando opus est ἐκλυζοντες: sed etiam vitia nostra probant ac sectantur: estque invenire ex illorum numero, qui sint mathematici, aruspices, aliptæ, sive medici: nam Vopiscus hunc Hadriani locum imitans, pro aliptes dixit medicus, ut modo observabamus. notum qui aliptæ dicerentur in arte gymnastica: sed apparet ex hoc loco male audisse id genus hominum, quod artes veritas tractarent: nam ea ratio est, cur mathematicis & aruspicebus conjungantur. causam arbitror esse; quod athletas ad victoriam preparantes, non solum artis suæ præceptis eos instruerent, sed & veneficia adhiberent. habuit & circus suos aliptas: nam Glossis exponitur Conditor, ἀλειπῆς ἰστων. unde constat aliptas etiam dictos esse, quos vocant Latini conditores factionum. Veteres autem & athletas & aurigas veneficiis usos esse ad parandam in certaminibus suis victoriam, testatissimum est. apud Philostratum lib. vii. de vita Apollonii, disputat Damis, versari late hunc ex-

rorem in vita: ut quæ virtute Dei evaniant, ea mali daemones sibi vindicent, ac vulgo homines credant accidisse magicis & similibus impostorum aribus: nominatim autem proferunt in exemplum athlete. οἱ ἀληϊεργεῖ, αἰτ, ἔ ἀνθρώπων εἰς τὰς γυμνασιασ ἀναφέρει (ἰ ταῦτα πεινθα (ἰ δὲ αὐτὸ εἰς πολλὰ ἔ ἀνθρωπίων δειο) μὲ γδ αὐτῆς (scribo δὲ γῆς: nisi ex procedentium verborum mente suppleas, ἔ ὠδὲ γυμνασίων βοηθείας, διοτι οἱ ἀγωνισαὶ πάντες, ἀλλὰ τι νικῶν γλίχασθ. κὲ ἐυλαμεθάνη μὲ αὐτοῖς εἰς τὴν νίκην εἰδὲν ἂ δὲ ἀπὸ τῆς νικῶσι, ταῦθ' οἱ κηροδαίμονες αὐτοῖς ἀφιδόμοροι λογιζονται τῇ τέχνῃ ταύτῃ. omitto de veneficiis aurigarum plurimos veterum locos. Eandem etiam ob causam & aruspices, quorum hic mentio, apud bonos male audiebant. Augustinus confessionum libro iv. cap. 11. Recolo cum mihi theatrici carminis certamen inire placuisset, mandasse mihi nescio quem aruspicem, quid ei dare mercedis vellem, ut vincerem: me autem facta illa sacramenta detestatum & abominatum respondisse: Nec si corona illa esset immortalis & aurea, muscam pro victoria mea necari sinerem.

SALMASIUS.

I Nemo archisynagogus Judaeorum, nemo Christianorum presbyter.] Judæis archisynagogos quasi proprios videtur attribueri, ut Christianis presbyteros. Judæis tamen etiam sui presbyteri, præter archisynagogos & patriarchas. Cod. Theod. de Jud. cal. & Sam. leg. xi. i. archisynagogis patriarchisque ac presbyteris, qui in ejus religionis sacramento deserviunt. & leg. xiv. eod. tit. Superstitionis indiget est, ut Archisynagogi sive presbyteri Judaeorum, vel quos ipsi apostolos vocant, qui ad exigendum aurum à patriarcha certo tempore diriguntur. hiercos vocat hos presby-

daorum, nemo Samarites, nemo Christianorum presbyter,
 1 non mathematicus, 2 non aruspex, non aliptes. 3 Ipse ille
 patriar-

presbyteros lex quarta ejusdem tituli: Hieros & archisynagogos & patres synagogarum, & ceteros qui synagogis deservunt. perperam excusum est: Hieros. Hieros, hieroi, hiero, Latine declinarunt, & inde hieroi, oi iepois, hieros, τὸς iepois. sic in illius legis inscriptione, de hierois, & archisynagogis. sic archierem pro archieva, hoc est τὸς iepois notavimus apud Lampridium in Alexandro: Syrum archisynagogum eum vocantes & archie, eum. ita enim ibi habent scriptum libri calamo exarati. sed de archisynagogis, presbyteris, Apostolis & Patriarchis Judæorum nos alibi.

1 Non mathematicus, non aruspex, non aliptes. Nec hujus loci mentem cepit eruditissimus Casaubonus. putavit hoc dicere Hadrianum, nullum esse in Ægypto Judæorum archisynagogum, nullum Samariten, nullum Christianorum presbyterum, quin simul etiam fuerit, mathematicus, aruspex & aliptes. at id scimus quam longe sit ab auctoris mente, & hujus loci sensu alienum. hoc enim voluit dicere Hadrianus: nullam esse in Ægypto religionem, plures autem esse, nullam artem aut professionem quæ non Sarapin colat. ab omnibus igitur eum adorari quamvis diversæ religionis hominibus. omnium etiam artium professores eidem devotos esse. illic, inquit, qui Sarapin colunt, Christiani sunt: & devoti sunt Sarapi qui se Christi Episcopos dicunt: nemo illic archisynagogus Judæorum, nemo Samarites, nemo Christianorum presbyter, non mathematicus, non aruspex, non aliptes, qui non Sarapin colat, scilicet. hæc enim verba hoc loco subaudienda sunt. idque patet cum ex præcedentibus, tum ex sequentibus. ipse ille, inquit, Patriarcha quum Ægyptum venerit, ab aliis Sarapidem adorare, ab aliis cogitur Christum. summum igitur &

Tom. II.

præcipuum numen in Ægypto Sarapis, & cui non solum gentiles, & Ægyptiæ religionis homines, sed etiam Judæi, Christiani, Samaritæ, cultum venerationemque exhiberent. sed hoc de Christianis quis credat? non etiam credibile est de Judæis & Samaritis.

Non mathematicus, non aruspex, non aliptes.] Sic paulo ante Vopiscus, medicos cum aruspibus, & mathematicis conjungebat, ut heicaliptas Hadrianus. at medicos quidem ibi Casaubonus accipiebat eos qui in medicina facienda peraptis, & id genus aliis magicis remediis uterentur: ideoque junctim cum mathematicis & aruspibus à Vopisco propositos esse. heic vero ab Hadriano aliptas idcirco jungi cum iisdem mathematicis, & aruspibus, quod id hominum genus male audiret, artesque vetitas tractarent. male audisse hoc nomine aliptas nondum didici. notum autem qui dicerentur in arte gymnastica aliptæ. circum etiam suos aliptas habuisse notat idem vir præstantissimus. veteres autem athletas & aurigas veneficiis uti consuevisse ad parandam in certaminibus victoriam. sed fingamus utrumque genus aliptarum tam circense quam gymnasticum vulgo male audisse, & eo nomine infamatos esse quod artes malas & vetitas tractarent: an credibile est Hadrianum adeo male de mathematicis & aruspibus sensitse, ut eos cum malarum vetitarumque artium professoribus jungeret, & eodem congregaret? at quomodo potuit Hadrianus male de mathematicis sentire, quin & seipsum suo judicio sententiaque condemnaret? ipse enim insignis mathematicus fuit. Spartianus in ejus vita: *mathesin sic scire sibi visus est, ut sero Kalendis Januariis scripserit quid ei toto anno posset evenire. Aruspicina porro non tantum in Ægypto,*

Z z

sed

sed etiam Romæ vulgo frequentata, nec inter artes inconcessas habita. non igitur hæc est hujus loci sententia, quam putavit vir undequaque doctissimus, sed ea quam supra exposuimus.

2 *Non aruspex, non aliptes.*] Vopiscus supra ad hunc locum respiciens, medicos vocavit, quos heic Hadrianus, *aliptas*. Sed quænam, inquires, medicorum cum aliptris affinitas? immo maxima. nam & medicinæ artis olim pars fuit aliptrice. nec in gymnastica tantum noti aliptæ, sed etiam in iatrice: qui non solum ad conservandam valetudinem, vires acquirendas, bonumque colorem conciliandum adhibebantur, sed etiam interdum ad recuperandam sanitatem. nam & extitere olim nonnulli qui longos morbos aliptis tractandos curandosque traderent. hinc ex medico & unctore compositum nomen, *ιατρολεπτις*. Plinius lib. xxix. cap. i. *Prodicus Selymbriæ natus discipulus ejus, instituens quam vocant iatrolepticen, unctoribus quoque medicorum, & mediastinis vestigalia invenit. iatroleptas unctores medicorum reddit. per aliptas igitur hoc loco Hadrianus iatroleptas quin intellexerit minime dubium est; & ita etiam eos accepit Vopiscus, qui medicos dixit quos Hadrianus aliptas. Ceterum verisimile est in Ægypto, ubi hæc studia & artes maxime vigeant, multos fuisse qui & medicinam simul profiterentur & alipticen. atque hi iatroleptæ proprie dicti. quos contemptim aliptas tantum vocat Hadrianus.*

3 *Ipsè ille Patriarcha.*] En Episcopum Alexandrinum Hadriani temporibus Patriarcham appellatum! non igitur tam recens est Patriarchæ nomen in Ecclesia Christiana quam quidam videri volunt, quibus placet nec Niceni primi Concilii ætate, tanto post Hadrianum intervallo, usitatum illud inter Christianos fuisse, pro eo qui toti diœcesi præerat, & diœceseos exarchus dicebatur. quos alibi refellam. & satis eos hic locus

confutat. magnus etiam error est viri magni, qui scribit ad hunc locum fuisse olim Patriarchas non solum apud Judæos & Christianos, sed etiam apud gentiles. nullos ego gentiliū religionum cultores ita dictos memini legere. nam quod idem vir summus Gamalielum Patriarcham, cujus mentio apud Marcellum Empiricum cap. xxxiii. quin paganus fuerit, nullomodo dubitandum esse censeret. ego contra nullus dubito, quin fuerit Judæus. quod & ipsius nomen ostendit, plane Judaicum. neminem quippe legere est inter paganos isthoc nomine nuncupatum. meminit porro Honorius leg. xxii. Cod. Theod. de *Judæis, caliculis, & Samaritanis*, Gamalieli cujusdam Judæi quem iisdem vixisse temporibus constat, quibus Marcellus. verba legis: *quoniam Gamalielus existimavit se posse impune delinquere, quod magis est erectus fastigio dignitatum, &c.* nam honoraria præfecturæ codicillos ab imperatore obtinuerat. & fortasse ille Patriarcha inter suos, hoc est Judæos fuerat. sed non fuerit Patriarcha, non ille sit cuius meminit Marcellus, non iisdem denique temporibus vixerit: constare debet inter omnes, Gamalielum illum Patriarcham Marcello laudatum, fuisse Judæum, cum nulli fuerint inter paganos Patriarchæ, nulli Gamalieli nominati.

CASAUBONUS.

3 *Ille ipse patriarcha cum Ægyptum venerit.*] Inaudiverat aliquid Hadrianus de patriarcha Alexandrino cum in Ægypto esset, deque summa ejus dignitate: sed falsa pleraque ei persuaserant homines Ægyptii, immortales & Judæorum & Christianorum hostes. iis auctoribus credit Hadrianus, non fixam in Ægypto sedem habuisse patriarcham, sed certis solum temporibus eò venire solitum: quod scimus esse falsissimum. Est autem verisimile quandiu Alexandria fuit Hadrianus, laruisse episcopum Alexandrinum, sive is Justus fuit,

patriarcha quum Ægyptum venerit, ¹ ab aliis Serapidem adorare, ab aliis cogitur Christum. Genus hominum seditiosissimum, vanissimum, injuriosissimum: civitas opulenta, dives, fecunda, in qua nemo vivat otiosus. Alii vitrum constant, ab aliis charta conficitur: ² alii linyphiones

fuit, sive ejus successor Eumenes: quo facilius illi persuasum est id quod diximus. Fuere olim patriarcha non solum apud Judæos & Christianos, verum & gentilium religionum cultores: nam Gamalielus patriarcha quem laudat Marcellus empiricus cap. XXI. quin paganus fuerit, nullum est dubium. invenies & alibi factam ejus nominis mentionem etiam in scriptis $\tau\epsilon\lambda\epsilon\omega\theta\epsilon\upsilon$.

¹ Ab aliis Serapidem adorare, ab aliis cogitur Christum.] De Serapi verum est: nam id assidue agebant hostes Christiani nominis, ut quacunque via, à vera pietate ad gentium errores & populum Christo devotum, & populi duces traducerent. quare istud quidem vere Hadrianus: de CHRISTO autem, falsissime simul ac vanissime. sed hoc illi persuaserant Ægyptii.

S A L M A S I U S.

² Alii linyphiones sunt: omnes certe cujuscunque artis, & videntur & habentur.] Ita reposuimus ex scripti codicis auctoritate, cum vulgo legeretur etiam in editione Casauboni: ab aliis charta conficitur. omnes certe linyphiones cujuscunque artis & habentur & videntur. corruptissime. linyphiones quidem pro linyphiones corrigendum admonuerat idem Casaubonus. nihilo tamen secius locus vitiatum & impuratum manebat. quam ridiculus enim sensus ex vulgata illa lectione eliceretur minime perspexit, vir alias sagacissimus. quis enim credat, aut verisimile censeat, cujuscunque artis & professionis homines in Ægypto, etiam linteones fuisse, & linteis texendis parandisque etiam operam dedisse, qui alias artes exercebant? hac sen-

tentia nihil absurdius fingi poterat, aut ab auctoris mente magis alienum: cujus hic sensus est; neminem in Ægypto otiosum vivere: cujuscunque artis homines ibi videri & haberi: alios vitrum constare: ab aliis chartam confici: alios linyphiones hoc est linteones esse. recte igitur à nobis emendatum ex veteri libro: alii vitrum constant: ab aliis charta conficitur: alii linyphiones sunt: omnes certe cujuscunque artis, & videntur & habentur.

² Alii linyphiones sunt.] Ita correximus pro linyphiones, quod anteriores omnes editiones occupabat, etiam primam, omnium emendatissimam. verbum Græcum est $\lambda\iota\upsilon\phi\eta\sigma$ vel $\lambda\iota\upsilon\phi\eta\sigma$, quod lini textorem significat. Latini hanc vocem suam fecere, & linyphum quoque dixere. plane, ut dixi, Græcum est. $\lambda\iota\upsilon\phi\eta\sigma$ enim & $\lambda\iota\upsilon\phi\eta\sigma$, ut $\sigma\alpha\kappa\chi\upsilon\phi\alpha\eta\tau\eta\sigma$, pro $\sigma\alpha\kappa\chi\upsilon\phi\alpha\eta\tau\eta\sigma$. hinc linyphum Latinis usurpatum pro lini textore. lex VII. Cod. Theod. de mirilegulis, & *synaciaris*: non minore circa eos etiam multa comminatione proposita qui obnoxios Scythopolitanos linyphos publico canoni in pesterum suscipere conabuntur. perperam hodie legitur, linyphos. quod vitium in unius litteræ traiectione stat. à voce $\lambda\iota\upsilon\phi\eta\sigma$, $\lambda\iota\upsilon\phi\eta\sigma$, lini textinum. $\lambda\iota\upsilon\phi\eta\sigma$ dixit Constantinus apud Eusebium lib. II. $\acute{\omega}\sigma\epsilon\ \kappa\eta\ \eta\ \gamma\omega\alpha\iota\kappa\epsilon\iota\sigma\ \eta\ \lambda\iota\upsilon\phi\eta\sigma\ \epsilon\mu\beta\lambda\eta\theta\epsilon\tau\epsilon\sigma\ \acute{\alpha}\pi\eta\eta\ \tau\epsilon\ \kappa\eta\ \acute{\alpha}\theta\lambda\iota\omicron\nu\ \upsilon\pi\omicron\mu\beta\epsilon\iota\mu\epsilon\iota\sigma\ \kappa\eta\ \omicron\iota\kappa\epsilon\tau\epsilon\iota\ \nu\omicron\mu\epsilon\iota\zeta\epsilon\omicron\lambda\ \acute{\epsilon}\ \tau\alpha\mu\epsilon\iota\sigma$. male in Eusebio editur, $\lambda\iota\upsilon\phi\eta\sigma$. vitiose etiam in Glossis scribitur, $\lambda\iota\upsilon\phi\eta\sigma$, linteator, linitextor, cum scribendum sit, $\lambda\iota\upsilon\phi\eta\sigma$. $\lambda\iota\upsilon\phi\eta\sigma$ igitur, & $\lambda\iota\upsilon\phi\eta\sigma$ dice

nes sunt: omnes certe cuiuscunque artis & videntur & habentur.

dicebatur. λινυφείον Latini linyphium dixerunt: ut γυναικείον, gynacium: τοπειον, topium: Λύκειον, Lycium, & familia. igitur à voce linyphium quod lini rexinum significat, linyphiones iidem Latini derivarunt, & linyphiariorum, ut à gynacium, gynaciariorum. sic linyphiones hoc loco sunt lini textores, vel linteones. inde linyphiariorum leg. xvi. Cod. Theod. titulo quo supra: Si quis ex corpore gynaciariorum, vel linteatorum, sive linyphiariorum. ita enim in illa lege scribendum, non linyphiariorum. vitiosius etiam depravatusque excusum est in Cod. Just. linyphiariorum. linyphiariorum dici non possunt, sed linyphiariorum, à linyphium: ut gynaciariorum à gynacium. male etiam Græci interpretes qui λινυφείας scripserunt in illa lege. nisi eos scripsisse dicamus, λινυφείας. nec melius princeps Jurisconsultorum qui in dicta lege lintearios à linyphiariorum sic distinguit, ut dicat lintearios esse linteæ vestis artifices; linyphiariorum autem, sic enim ille scribit, linyphices. in utroque egregie falsus est: nam lintearii sunt linteæ vestis negotiatores, linyphiariorum linteæ vestis artifices, & linteatorum textores. linteatores & linteones vocat auctor Glossar. λινυφείας, linteos. λινυφείας, linteatorum, linteatorum. sic lintearius est qui linteæ vendit, linteos qui linteæ conficit, & rexit. Græci linteonem λινυφείον appellant. Latini etiam linyphium, linyphionem, & linyphiariorum. optimæ Glossæ: lintearius, ὀνομαπώλης. linteos, λινυφείας. sic lintearius accipitur pro linteæ vestis negotiatore leg. vii. C. de excus. mun. negotiatores, vestiarios, lintearios, purpurarios & parthicarios. editiones ibi vulgo legunt linteones. sed lintearios asseruit Cujacius ex veteribus libris. eadem differentia est inter linteonem & lintearium. Glossæ: vestio, χοινοπώλης. vestiarius, χοινοπώλης. non desuere tamen ex antiquis Grammatici, qui in

contraria omnia irent, & linteones, ut & vestiones, acciperent pro iis qui faciunt: lintearios, & vestiarios pro mercatoribus. vetus Grammaticus: linteos, est mercator. Cornelius Fronto: vestiarius qui facit, vestio qui vendit. linyphionem autem Latini videntur eadem forma appellasse eum qui Græce λινυφείας dicitur, quæ & pipiones dixerunt, qui Græcis πίπια. Græce enim πίπια, avis pullus: Latine pipio. sic qui Græcis βάμβαλλος, Latinis bambalio. quem iidem Græci ἀρδαλιον, Latini ardalionem, vel ardelionem. sed frequentius in libris antiquis, ardalio reperitur scriptum. verum de his alibi.

CASAUBONUS.

I Omnes certe linyphiones cuiuscunque artis & videntur & habentur.] Legendum, linyphiones, sive linyphiones. artificum nomina Latini efferunt vel in aris, ut calceolarius, solearius, molochinarius, & alia sexcenta: vel in eo aut in; ut pello, linteos, phrygio. in quibusdam utrumque typum usurpabant: ut linteos & lintearius: linyphio & linyphiariorum. in hoc nomine utrumque typum observo usurpatum: Hadrianus hic linyphionem dixit; alii linyphiariorum. Impp. Theodosius & Valentinianus lege secunda Cod. Theodof. de murilegulis & gyn. Si quis ex corpore gynaciariorum vel linteatorum, sive linyphiariorum. Linyphiones sive linypharios Græci λινυφείας dixerunt. Glossæ, λινυφείας, linteos. in iisdem separantur linteones & lintearii. Ex hoc autem loco intelligi potest Ægyptiaci lini copia: nam significat Hadrianus, in lini paratura, aut operum linteorum confectioe bonam Ægypti partem fuisse occupatam; etiam eos qui alias artes exercebant.

GRUTERUS.

I Omnes certe linyphiones.] Est hæc scriptura Pal. nam vulgati incepte linyphiones.

I Pida-

bentur. ¹ Podagrosi quod agant habent: habent = caci quod
faciant: ne chiragrici quidem apud eos otiosi vivunt.
² Unus illis deus est. hunc Christiani, hunc Judæi, hunc
omnes

SALMASIUS.

¹ Podagrosi quod agant habent: habent
caci quod faciant: ne chiragrici quidem
apud eos otiosi vivunt.] Ita scripsimus,
certissima conjectura ducti. vulgo e-
debatur: podagrosi quod agant, habent,
caci quod agant habent, caci quod faciant:
ne chiragrici quidem, &c. quæ mera bar-
tologia est.

CASAUBONUS.

² Caci quod agant habent, caci quod
faciant.] Alterutro loco scribendum
clodi, id est, claudi.

³ Unus illis deus est: hunc Christiani,
hunc Judæi, hunc omnes venerantur &
gentes.] Quomodo unus illis deus,
si alii Christum, alii coluerunt Sera-
pim? ut omnem cæteram deorum
turbam, quos Ægyptii cum reli-
quis paganis ea tempestate vel su-
perstitiosissime venerabantur. Omni-
no ab aliena manu hæc verba sunt,
non Hadriani. nempe hæc notaverat
Christianus aliquis lector ad superio-
ra Hadriani verba, quibus videtur di-
versissimas quæ in Ægypto vige-
bant, *Spinozas*, Christianorum, Judæo-
rum, Samaritarum, Græcorum, mis-
cere ac confundere: deinde aliquis
sciolus è codicis sui mundo in te-
xtum, ut sit, ea transtulit. hæc ita esse
argumento est vox *gentes*: quæ Chri-
stianis & Judæis hic opposita, aucto-
ris sui conditionem palam facit.

GRUTERUS.

³ Unus illis Deus nullus est. hunc Chri-
stiani, &c.] Exhibui quod inveneram
in Palatino. publicati prius: *Unus il-
lius Deus est. hunc Christiani.*

SALMASIUS.

³ Unus illis Deus est. hunc Christiani,
hunc Judæi, hunc omnes venerantur.]

Hæc non mediocriter confirmant ex-
positionem nostram verborum, quæ
in principio hujus epistolæ habentur,
quibus dicere diximus Hadrianum,
omnes in Ægypto commorantes,
cujuscunque religionis, aut artis es-
sent, Sarapidem coluisse. neminem,
scilicet, illic archisynagogum Judæo-
rum, neminem Samariten, neminem
Christianorum presbyterum, nullum
mathematicum, nullum aruspicem,
nullum fuisse medicum aut aliptem
qui Sarapidem non coleret. Totam
tamen hanc periodum Casaubonus
habet suspectam, ut spuriam, & sup-
posititiam, & ab homine Christiano
huc insultam. quomodo enim, inquit,
unus illis Deus, si alii Christum, alii
coluerunt Sarapim? huic objectioni
pro me occurret Vopiscus ipse, vel po-
tius Hadrianus, qui in principio hu-
jus epistolæ dixit, in Ægypto qui Sa-
rapim colerent Christianos fuisse, &
devotos Sarapidis fuisse qui se Chri-
sti Episcopos dicerent. quinimo ip-
sum illum Patriarcham Christiano-
rum, si quando in Ægyptum veniret,
cogi Sarapim adorare. si igitur qui
Christiani erant, Sarapim adorabant:
si eum colebant & Judæi, & Samari-
tæ, & cujuscunque artis & religionis
in Ægypto homines: sequitur id esse
verum quod Hadrianus hoc loco di-
cit, unum, & unicum sive præcipuum
summumque Deum Ægyptiis fuisse
Sarapim, quem Christiani, quem Ju-
dæi, quem omnes venerarentur, &
gentes. non nescio præter Sarapim
multos alios deos ab Ægyptiis fuisse
cultos: sed cum illi plura numina
haberent, quæ ab reliquis gentilibus
deridebantur, unus eorum Sarapis ab
omnibus Ægyptum incolentibus co-
lebatur, cujuscunque nationis aut su-
perstitionis essent. atque hic est sen-
sus hujus loci. verba autem ista, *quem
omnes venerantur, & gentes, perperam*
Z z 3 pro

omnes venerantur & gentes: ¹ & utinam melius esset morata

pro gentilibus vel paganis accepit vir eruditissimus, qui ideo putabat ab aliquo ea Christiano lectore ad hunc locum notata, mox à quodam sciolo è codicis mundo in textum tralata. non sic factum est. debuit ille dicere, hunc venerantur & gentes: vel, hunc omnes venerantur & gentiles. at omnes gentes, non nisi de omnibus populis aut nationibus accipere possis. dicit ergo Hadrianus, omnes, quamlibet inter se diversas aliis rebus religiones ac superstitiones, in Sarapide tamen colendo consensisse ac conspirasse, ut Christianos, Judæos, & Samaritas: omnes denique cum gentes coluisse, ut Romanos, Græcos, Syros, Judæos, Persas, Armenios, &c. scio gentes pro gentilibus passim à veteribus Christianis usurpari, sed hoc loco id locum non habet. quos autem Græci ἐθνικῆς, Latini gentiles, vulgus paganos vocabat. hos à pagis hoc est vicis dictos volunt eruditissimi viri: quod in pagis rusticorum superstitio fugiens diu hæserit, cum jam ab urbibus in totum esset fugata. sed falluntur illi. Græcis ἐθνοῦς, & Latinis gens idem. hinc Latinis gentiles, qui Græcis ἐθνοῖς. at paganos vulgus pro gentilibus dicebat. nam pagus apud Latinos idem etiam quod ἐθνοῦς, vel gens; & quamvis amplum regionis tractum, totamque aliquam præfecturam, gentemque quamlibet populosam significat. Glossæ: pagus, ἡ περὶ τὴν πόλιν, ἡ πόλις, ἡ πόλις. hinc Helveriorum tota gens in quattuor pagos divisa apud Cæsarem. hinc vox nostra Gallica, pays. sic paganus & gentilis idem plane significant. Cod. Theod. de hæreticis, leg. XLVI. Judæi, atque gentiles quos vulgo paganos appellant. hinc pagum pro gentilitate ipsa usurpavit Prudentius:

— & dedita nomina pago.

paganos intellexit. quo tamen loco vulgo abutuntur eruditi homines, ut probent paganos à pagis hoc est vicis

appellatos. quos pluribus alibi confutamus. nam hæc heic obiter.

I Et utinam melius esset morata civitas. Male moratam fuisse Alexandriam urbem etiam testatum reliquit vetus scriptor Græcus, qui ἀλεξάνδρην ἡ πόλις αἰχμηδῶν composuerat. scripsit enim hujus urbis neque judicia neque privata negotia regi unquam potuisse. & hoc uni Alexandria præter cæteras urbes peculiare contigisse, ac præcipuum, quod in tanta hominum colluvione ac confusione rerum non per rectum aliquod regionem administrationemque, & publicorum ordinem judiciorum staret: sed per rerum ipsam naturam fortuito magis, quam bono more ac regimine subsisteret. quod aliquis de nostra Gallia jure meritoque nunc posset dicere. Græci auctoris illius textum ipsum non habemus, sed versionem tantum antiquam, ab homine inepto & barbaro, ac Latinæ juxta Græcæque linguæ imperito curatam, cujus nobis copiam fecit Juretus noster. hujus locum integrum quo Alexandria describitur, quod & multa scitu digna contineat, & hanc Hadriani de Alexandria epistolam multis partibus illustret, huc adferre non gravabor. sic igitur habet ille: Alexandria autem civitas est valde maxima, & eminent in dispositione, abundans omnibus bonis, & æscis dives: piscium enim tria genera manducat, quod altera provincia non habet, fluminale, & stagnense, & marinum. omnes autem species aut aromatis, aut aliquibus negotijs barbaricis in eo abundant. supra caput enim habens Thebaidis Indorum genus, & accipiens omnia præstat omnibus. Et Dii coluntur eminenter, & templum Serapis ibi est. unum est solum spectaculum novum in omni mundo. nusquam enim terre, aut adificium, aut dispositio templi, aut religio talis invenitur. undique autem munus ei reddere * videatur. possidet cum omnibus quibus habet bonis & unam rem, quod nusquam nisi in Alexandria, & in

rata civitas, ¹ digna profecto sui profunditate, qua pro sui magnitudine totius Egypti teneat principatum. Huic ego cuncta concessi, vetera privilegia reddidi, nova sic addidi ut presenti gratias agerent. ² denique ut primum inde discessi, & in filium meum Verum multa dixerunt, ³ & de Antonino qua dixerunt comperisse te credo. ⁴ nihil illis opto nisi ut suis pullis alantur, ⁵ quos quemadmodum fecundant

ejus regione sit. cuius neque iudicia, neque privata negotia regi possunt. sed pene per ipsam rem omnis hominum natura stare videtur. & quid est quod sic à nobis laudatur? chartas quod ipsa faciens, & omni mundo emittens, utilem speciem omnibus ostendit, sola hoc supra omnes civitatesque, & provincias possidens, sed sine invidia prestant bonorum suorum. hæc bona fide ex veteri libro membranaceo descriptissimus, servatis etiam solocismis barbari scriptoris, & exemplaris mendis.

1 Digna profecto sui profunditate, qua pro sui magnitudine.] Omnino legendum: digna profecto, qua pro sui profunditate ac magnitudine totius Egypti teneat principatum. nisi quis potius cum Casaubono legere malit: qua pro sui profunditate totius Egypti teneat principatum, ut illud, magnitudine, interpretamentum fuerit illius alterius vocis, profunditate, ab aliquo sciolo adjectum.

GRUTERVS.

1 Digna profecto sui profunditate, qua pro sui magnitudine.] Pal. digna profecto qua pro sui funditate, qua pro sui magnitudine.

CASaubONUS.

1 Digna profecto sui profunditate qua pro sui magnitudine totius Egypti teneat principatum.] Reg. dig. prof. pro sui fecunditate, qua p. sed alia medicina indiget hic locus: nam & hic aliena verba in locum non suum irreperunt. Scribe: digna profecto qua pro sui profunditate, totius Eg. t. pr. quis dubitat vocem magnitudine interpretamentum esse alterius vocis? appellat au-

tem profunditatem Alexandria, (nam de ea loquitur, etsi nominat nunquam, ut qui ejus civibus esset iratus:) amplitudinem ejus urbis, civium multitudinem, & altas opes: non enim possumus ad laudem ingenii aut prudentiæ referre: præcedit enim, totam didici levem, pendulam, &c. Sic accipio verba Josephi cum profundam Egyptum appellat Αλώσεως libro secundo, capite xxviii. δὲ οὐκ ἐκ κελύφης τῆ πόλις τὰς μὲν αὖ τὴν βασιλείαν Αἰγυπτῶν ἀμφοτέρω τῆ Μακεδόνων Ἰσχυρία χαλινῶν. alio sensu ἐθὺς βαβὺ apud Philostrat. in primo Vita.

2 Denique ut primum inde discessi &.] Melius, deinde.

3 Et de Antonino qua dix.] Constans veterum librorum scriptura: erant nempe obliti librarii qua de Antinoo dicta sunt in Hadriano. nam scribendum, Antinoo.

4 Nihil illis opto nisi ut suis pullis alantur: quos quemadmodum fecundant pudet dicere.] Fœcundabant in sterquilinio. Aristoteles Historiarum libro vi. capite secundo, de generatione puliorum ex ovis differens: ἐκπέτεται γὰρ ἐν τῷ ὄσῳ ἐπιμαζόντων τῶν ὀρέων, & μὴ ἀλλὰ καὶ ἀπομαζόντων ἐν τῇ γῆ, ὡσπερ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐρυττόντων εἰς τὴν γῆν ἐν τῇ κούρῳ.

SALMASIUS.

3 Et de Antonino qua dixerunt.] Lege cum Casaubono: & de Antinoo.

5 Quos quemadmodum fecundant, pudet dicere.] Scio, fecundare Latinum esse, nec ignoro pullos fecundari Latine dici posse. puto tamen, Vopiscum scripsit.

dant, pudet dicere. *Calices tibi allassontes versicolores trans-*

scripsisse: nihil illis opto nisi ut pullis suis alantur, quos quemadmodum forum dant, pudet dicere. qui ova fovenda gallinæ committit, is pullos forum dare, eleganter dicitur. at Ægyptii non gallinis, sed sterquilinio pullos forum dabant. nam in sterquilinio ova defodiebant, ut ibi foverentur, & pulli excluderentur. forum dare, sic dicitur, ut nuptum dare. si quis autem vulgatam retinet, per me retineat.

CASAUBONUS.

I Calices tibi allassontes versicolores transmissi, q.] Calyces allassontes dicuntur, qui subinde colorem mutant, aliam atque aliam exhibentes sicut palumborum colla. de hoc genere vitrorum sentit auctor in Tacito, vitreorum diversitate atque operositate vehementer est delectatus. de vitris Ægyptiis non semel alibi dictum. affinis est cum re tum nomine color ille quem non in vitris, sed in vestibus appellamus hodie changeant, id est, ἀλλασσοντα. Latinam vocem versicolores, et si Græca interpretatio potest videri, γνησίαν tamen censeo. Fortean scripserat, tres missi, non transmissi.

SALMASIUS.

I Calices tibi allassontes versicolores transmissi.] Putem legi debere: calices tibi allassontes, i. versicolores transmissi. allassontes, id est versicolores, & sane allasson calix, & versicolor idem. nam ἀλλασσον calix dicitur, qui colores mutat, & alium aliumque subinde colorem ostendit, ut in collis columbarum videmus. colorem mutantem vulgo vocamus, hoc est ad verbum, ἀλλασσοντα. vitrum autem olim, ut etiam nunc, in varios colores tingebatur & pingebatur: nec enim alsa, inquit Plinius, materia sequacior, aut etiam pictura accommodatior. hinc & album fiebat & myrteum, & sapphirinum hyacinthinumque, & omnibus aliis coloribus. in Ægypto vero ex vitro fiebant calices versicolores pretiosissi-

fimi, quos Hadrianus ἀλλασσοντας heic vocat. & narrat Strabo lib. xvi. se à vitrariis Alexandrinis accepisse esse quamdam in Ægypto terram ὑαλίτην sine qua hujusmodi calices versicolorii perfici nequirent. verba ejus hæc sunt. ἡκατα ἡ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ὡρῶν τῶν ὑαλιτῶν εἶναι λιὰ καὶ κατ' Αἴγυπτον ὑαλίτην γλυκὴ καὶ χαρμῆς ἔχει οἷόν τε τὰς πολυχρῶους καὶ πολυτελεῖς καὶ ἀσπιδούς ἀποτελεσθῶναι. hinc non parvi muneris loco tres hujusmodi versicolores & allassontes calices Serviano misit Hadrianus, quos à templi sacerdotis accepit, eumque admonuit, ut festis tantum diebus eos adhiberet, caveretque ne Africanus iisdem indiligenter uteretur. ex quibus apparet magni pretii hujusmodi calices fuisse. πολυτελεῖς καὶ πολυχρῶους vocat Strabo. scribit idem eodem loco, Romæ vitrarios multa commentos esse & ad vitreorum colores, & ad eorumdem tornandorum facilitatem, tantamque ex eo vilitatem eorum fuisse, ut vulgo poculum vitreum asse venum daretur. καὶ ἐν Γόμῃ δὲ πολλὰ πικροεικελῶ φασι καὶ ἀπὸ τῶν χρῶας καὶ ἀπὸ τῶν βασιλῶν τῶν καὶ ἀσπιδούς, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκ κρυσελλοφανῶν, ὅπως καὶ τῶν βελίων χαλκῶν πελασθῶν καὶ ἐκ πῦρρον ἐστὶν calices ejusmodi vitrei quos Strabo intellexit, quique Romæ tam vili pretio venum ibant, audaces vulgo dicebantur. Martialis:

Nos sumus audaces, plebeja torenmata vitri.

Nostri nec ardenti gemma feritur aqua. ita legendum distinguendumque apud Martialem. hodie excuditur, Nos sumus audaces plebeja torenmata vitri.

atqui vitrum non dicebatur audax, sed calices ex vitro audaces. nam in lemma scriptum exhibent libri: calices audaces. de his idem alibi:

Cum

Cum tibi Niliacus portet crystallacata-
plus,
Accipe de circo pocula Flaminio.
Hi magis audaces, an sunt qui talia mit-
tunt
Manera? sed gemmis vitibus usus inest.
Natum sollicitant hæc Flacce toreumata
furem.

quibus omnibus summam eorum ca-
licum vilitatem fuisse indicat. & ma-
gis Strabo qui *χαλκῆς πελαγον* hu-
jusmodi vitreum poculum scribit,
hoc est asse, vel assis quadrante. male
Epigramma illud Martialis de fictili-
bus accipiebat Turnebus, cum de vi-
treis accipiendum sit. de eodem ge-
nere poculorum intelligendus idem
Martialis:

Asse duos calices emit & ipse tulit.
at Ægyptiaci ex vitro calices verfi-
colores atque *ἀδαρος οἴσες*, quorum
hæc in epistola Hadriano mentio,
longe pretiosissimi. diversitate igitur
& operositate vitrorum, ut cum Vo-
pisco loquar, celebris olim Ægyptus
ferebatur. nam præter istos allaslon-
tes alia etiam ibidem pocula finge-
bantur arte manuque pretiosa, de
quibus Martialis hoc Epigrammate:

Adspice ingenium Nili, quibus addere
plura

Dum cupit hæc quoties perdidit auctor
opus.

vitrosos hoscilices fuisse in quibus Æ-
gypti ingenium artificiumque osten-
tabatur, arguit lemma. sed qua in re
spectabatur ars illa? an in colorum
varietate? minime. in sculptura igitur,
& cælatura visebatur. vitrum
enim olim etiam argenti modo cæ-
labatur. Plinius: *alind flatu figura-
tur, alind torno teritur, alind argenti modo
calatur, Sidone quondam iis officinis nobili.*
in flatu figurandis vitris, ut nunc
moris est, & in torno terendis, ut o-
lim etiam solebant, nullum operis
periculum. nam & audaces, qui ple-
beji erant calices, & parvo vanibant,
torno formabantur. hinc *toreumata*
Martiali dicta. at in sculpendis cælan-
disque periculum non parvum. nam
sæpe inter sculpendum frangebantur.

hoc est quod ait Martialis:

— quibus addere plura

Dum cupit hæc quoties perdidit auctor o-
pus.

atque hi sunt omnino calices qui dia-
treti dicebantur. Martialis:

O quantum diatreta valent, & quinque
comati.

Jurisconsultus ad leg. Aquiliam cla-
re hoc indicat: *Si calicem, inquit, dia-
tretum faciendum dedisti, si quidem impe-
ritia fregit, damni injuria tenebitur: si ve-
ro non imperitia fregit, sed vimas habebat
vitiosas, potest esse excusatus.* nugantur
qui diatretum calicem tornatilem
accipiunt quod *toreuma* dicitur. ma-
ge etiam majores nugas gariunt, qui
calicem putant esse vel crystallinum
vel myrrinum, artifici perforatum ad
includendas gemmas, & emblemata.
nunquam profecto hoc factum, ut
myrrinis aut crystallinis gemmæ in-
cluderentur, nec id fieri poterat. au-
reis tantum poculis gemmæ includi
solebant. hinc *aurum gemmatum* de hu-
jusmodi aureis calicibus gemmas in-
sertas habentibus. hinc *servus ab auro
gemmato* in veteri inscriptione. Mar-
tialis: *Calices gemmati:*

*Gemmatum Scythicis ut luceat ignibus
aurum,*

Adspice quot digitos exiit iste calix.

argenteis porro poculis, non gemmæ
sed aurea inferebantur emblemata.
quæ & *chrysendeta*, & *chryscolleta*, &
chryscelista inde dicebantur. sic gem-
mæ aureis poculis, aurum argenteis
includebatur. crystallina autem &
myrrina nullis istiusmodi emblema-
tis usquam incrustata, quæ pura &
sincera per se magis placebant: ut ne
addam crystallinis & myrrinis nullo
modo inseri potuisse emblemata mi-
hi videri. si quis autem artifex in au-
reum poculum gemmas immittere,
aut in argenteum auri emblemata
pararet incidere, nullum frangendi
poculi sive aurei sive argentei subire
periculum poterat. siquidem nihil in
auro argenteove frangi potest, quin
statim solidari queat, ac ferruminari.
at in vitro si quis frangat, totum
perit,

transmisi, quos mihi sacerdos templi obtulit, tibi & sorori
meae specialiter dedicatos, quos tu velim festis diebus convi-
viis adhibeas. 'Caveas tamen ne his Africanus noster
9° indulgenter utatur. Hæc ergo cogitans de Ægyptiis
Aurelianus jussit ne Saturninus Ægyptum videret:
& men-

perit, materiaque simul cum manu-
pretio evanescit. diatretri igitur cali-
ces erant vitrei, cavati perforatique,
hoc est sculpti. si quis calicem, diatre-
trum faciendum dederit, hoc est, si quis
calicem vitreum, perforandum cav-
andumve dederit. *Διάτρηση* est per-
forare vel cavare. *cavare* & *forare*, idem
est. hinc *cavus*, & *foramen*, res eadem.
cavare autem Latini pro sculperere, ut
Græci *Διάτρηση* posuerunt. qui enim
gemmas scalpunt, quasi quosdam sul-
cos in iis cavant, & foramina cælo
imprimunt. inde *cavatores* dicti, gem-
marum scalptores. in veteri inscrip-
tione mentio est, *cavitatorum de sacra*
via: qui non alii sunt intelligendi.
cavitarii etiam vel *cavitarii* dicebantur
à cavitandis lapidibus. Græci *καβι-
δαριος* voce Latina dixerunt. Glossæ:
καβιδάριος, *cavitarius*. *cavitarius* pro
cavitarius. ut *cavitator* pro *cavator* in ve-
teri saxo. Palladius *λιθοργόν* inter-
pretatur: *ὡς γὰρ ἐν νεότητι αὐτῆς λι-
θοργός, ὃν λέγουσι καβιδάριον ἢ ἀ-
πελων λέγει αὐτή. λίθοι ἀνασκευῶσι
σμολερῶσι ἢ ὑάκινθοι ἐμπεπλάκησι
μοι*. restituenda hæc vox Cod. Just.
de excusationibus artificum. ita enim li-
bri omnes scripti in ea lege legunt,
quæ prima est ejus tituli: *architecti,
medici, pictores, statuarii, marmorarii, le-
tharii sive lacarii, cavidarii*. vulgo *clavi-
carii*. Basilica Græca *cavitarios* illos
καβιδάριος interpretantur, ut nos
ibi docet Cujacius. sed mendum est
in ea voce Græca. nam *καβιδάριος*
perperam scriptum pro *σκαβιδάριος*.
sic in Glossis Basilicæ eorumdem
male legitur *καβιδάριος* pro *σκαβιδάριος*.
καβιδάριος, *σκαβιδάριος*. omnino, pro
σκαβιδάριος. sed unde *σκαβιδάριος*,

cavitarii dicuntur? *Sarda* gemmæ ge-
nus est, facillimæ sculpturæ. Plinius:
*omnia autem hæc genera sculpturæ perimo-
citer resistunt, partemque cera in signo te-
nent. è diverso sarda ad hæc utilissima. à
sarda diminutivæ formæ. Græcis
σκαβιδάριον, & σκαβιδάριον. hinc σκαβιδάρι-
ος recentioribus gemmarum cava-
tores, quod omnium gemmarum
optime facillimeque ac utilissime
scalperetur. sic *cavatores*, & *cavitarii*
iidem. Plinius: *expetuntur à scalptori-
bus, ferroque includuntur, nullam non duri-
tiam ex facili cavantes. eodem plane
sensu diatretra vasa vitrea, Græcis ap-
pellata sunt, quæ scalpta cavataque
essent. huc adde quod omnibus lo-
cis, quæ cælum cavarat, quasi pertusa
perforataque videbantur, transluci-
diore scilicet per illa visu. hinc
Διάτρηση dicta. caro autem vanibant.
pretium enim eorum incendebar,
quod metus in iis cælandis non par-
vus erat artifici ne frangerentur. pe-
riculum etiam æque magnum. nam
sæpe operam oleumque perdebat,
dum cælo vellet indulgere, & plura
argumenta addere.**

Versicolores transmisi.] Scribe cum
Casaubono: *tres misi*.

CASAUBONUS.

1 *Caveas tamen, ne his Africanus nos-
ter indulgenter utatur.*] Vide num me-
lius sit *indiligenter*. Africanus hic, Ser-
viani filius, puto, fuit, ætate adhuc
tenuer.

GRUTERVS.

2 *Indulgenter utatur.*] Ita & Palat.
legendum tamen videtur, *indiligenter*,
nisi usus continenti pro contento; &
nolit, nimium indulgere vino.

1 *Magnam*

& mente quidem divina. Nam ut primum Ægyptii magnam potestatem ad se venisse viderunt, statim clamaverunt, *Saturnine Auguste, dii te servant:* & ille quidem, quod negari non potest, vir sapiens, de Alexandrina civitate mox fugit, atque ad Palæstinam rediit. Ibi tamen quum cogitare cæpisset, tutum sibi non esse si privatus viveret, ³ deposita purpura ex simulacro Veneris, ⁴ cyclade uxoriam militibus circumstantibus amictus, & adoratus est. Avum meum sæpe dicentem audivi se interfuisse quum ille adoraretur. Flebat

(inquit)

SALMASIUS.

1 *Magnam potestatem ad se venire viderunt.*] Magna potestates, ut magni iudices, quos habuimus supra. nam magna potestas, & magnus iudex idem. sic & celsæ potestates, & celsi iudices apud Ammianum Marcellinum.

4 *Cyclade uxoriam.*] An cycladem uxoriæ vocat, purpuram illam quam ex simulacro Veneris detractam esse dicit? sic uxoriæ cycladem diceret pro muliebri. sed hoc admodum insolens: nec mihi persuadere possum Vopiscum ita esse loquutum, ut uxoriæ pro muliebri usurparet. puto igitur legendum: *deposita purpura ex simulacro Veneris cum cyclade uxoriam, militibus circumstantibus amictus est.* & hanc lectionem plane confirmat editio princeps, quæ habet, *cum chlamyde uxoriam.* nec aliter libri Regii quos consuluit Casaubonus. hic autem sensus est: cum Saturninus imperium sumpsit, purpureum pallium, quo amictetur, depositum sive detractum est, ex simulacro Veneris: cyclade quoque uxoriæ, hoc est uxoris suæ indutus est atque hic erat habitus tunc imperatorum, purpura chlamys, & aurata tunica. cum igitur imperatorie amictendus esset hic Saturninus, nec esset ad manum purpurea chlamys, ex Veneris simulacro purpureum pallium detractum est. cum irem aurata tunica in promptu minime haberetur, cyclade uxoris amictus est. cyclas,

tunica muliebris aurata. tales etiam & viriles fiebant, quas per illa tempora usurpabant imperatores, jam inde à Gallieno quem refert Trebellius auratam tunicam gessisse. tales deinceps gesserunt sequentes imperatores usque ad imperii finem: quas & privatis usibus contexi conficique vetuerunt AA. Valentinianus & Valens leg. 1. Cod. Theod. *de vestibus holoveris.* & leg. 11. cod. tit. *Nemo auratas habeat aut in tunicis aut in lineis paragaudas.*

CASAUBONUS.

2 *Et ille quidem quod negari non potest, vir sapiens.*] Mox in Proculo: homo, quod negari non potest, optimus, idemque fortissimus.

3 *Depositam purpuram ex simulacro Veneris, c.*] Scripti, *de sim. deponere* dixit pro detrahere, auferre. in Probo: *appellatus est imperator, ornatus etiam pallio purpureo, quod de statua templi oblatum est.* & ita alibi.

4 *Cyclade uxoriæ.*] Reg. *cum chlamyde ux.* melius, *cyclade*, quæ vestis erat muliebris auro texta & pretiosissima.

GRUTERUS.

3 *Depositam purpuram ex simulacro.*] Sic & Pal.

4 *Cyclade uxoriæ.*] Palat. *conclude uxoriæ.*

x Nteef-

(inquit) & dicebat, ¹ *Necessarium (si non arroganter dicam) Resp. virum perdidit. Ego certe instauravi Gallias, ego à Mauris possessam Africam reddidi. Ego Hispanias pacavi. Sed quid prodest? omnia hæc affectato semel honore perierunt.* Et quum eum animarent, vel ad vitam, vel ad imperium, ² qui induerunt purpuram, in hæc verba differuit: *Nescitis, amici, quid mali sit imperare. ³ Gladii & tela nostris cervicibus impendent, imminent hastæ undique, undique spicula: ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur: non cibus pro voluptate, non bella pro iudicio, non arma pro studio. Adde quod omnis ætas in imperio reprehenditur. Senex est quispiam? inhabilis ⁴ videtur: ⁵ sin minus, inest furor. ⁶ nam quod im-*

CASAUBONUS.

¹ *Necessarium, si non arroganter dicam, Resp. virum perdidit.] Similis vox alterius Saturnini tyranni, apud Trebellium Pollionem: Committiones, bonum ducem perdidistis.*

⁶ *Nam quod imperatorem me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis.] Longe aliter ista exhibent veteres: in quibus loco istorum hæc invenimus: Jam quod amabile omnibus Probum me amulum esse cupitis, cui libens cedo, & cuius esse dux cupio: in necessitatem mortis me trahitis. Habes. non est in his integra sententia: erit si conjuncta vulgata lectione cum edita scribas: Nam quod imperatorem me cupitis potius quam illum amabilem om. vel, imp. me cup. rejicitis illum am. aut fastiditis.*

GRUTERUS.

² *Qui induerunt purpuram.] Pal. qui amugierunt purpuram. nempe fuit, amicerunt purpuram. recte.*

³ *Gladii & tela nostris cervicibus impendent.] Præit Pal. ad acutiorem sententiam. habet enim, gladiis & apendentibus cervicibus imminent hastæ undique. videntur quippe ea verba alludere ad factum Dionysii tyranni. itaque rescripserim; gladii setæ pendentibus cervicibus imminent; imminent hastæ*

undique: quamvis & suffecerit semel expressisse illud imminent.

⁴ *Videtur: sin minus, inest furor, &c.] Aliter hæc quoque Palatinus; nimirum, his & furore. jam quid amabilem.*

⁶ *Nam quod Imperatorem me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis.] Ommissa sunt multa. Palat. enim præfert: jam quid amabilem omnibus Probum dico cui me malum esse cupitis, cui libens cedo, & cuius esse dux cupio in necessitatem mortis; emendatumque, cui me amulum. forsitan possem fracta hæc integrare si anniterer; sed non libet profecto: nimis festino.*

SALMASIUS.

³ *Gladii & tela cervicibus nostris impendent, imminent hastæ undique.] Vetus editio: gladii setæ pendentibus cervicibus imminent, hastæ undique, undique spicula. de cujus lectionis veritate & elegantia dubitaturum opinor neminem. quo autem alluserit, nemo non videt. notum enim factum Dionysii tyranni.*

⁵ *Sin minus, inest furor.] Forte scribendum: senex est quispiam & inhabilis videtur. si juvenis, inest furor. vetus tamen editio legit: additur his furor. forte: ac juvenis, inest furor.*

⁶ *Nam quod imperatorem me cupi-*

peratorem me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis.
Sed habeo solatium mortis, solus perire non potero. M.
Salvidienus hanc ipsius orationem vere fuisse dicit, &
fuit re vera non parum literatus. Nam & in Africa
rhetoricæ operam dederat, Romæ frequentaverat
per-

iii.] Et hæc longa aliter scripta exhibet editio illa princeps, nempe hoc modo: jam quid amabilem omnibus Probum dico? cui me amulum esse cupitis, cui libens credo, & cujus dux esse cupio, in necessitatem mortis me trahitis. omnino legendum: jam quid amabilem orationibus Probum dico? cui cura me amulum esse cupitis, cui libens cedo, & cujus dux esse cupio, in necessitatem mortis me trahitis. aperta & plana sententia.

CASAUBONUS.

I Sed habeo solatium mortis, solus perire non potero.] Vox inhumana: sed quæ tamen & in ore hominum, & in scriptis veterum frequens. Plinius epistola xx. lib. vi. Posses gloriari non gemitum mihi, non vocem parum sortem in tantis periculis excidisse: nisi me cum omnibus, omnia mecum perire, misero magno tamen mortalitatis solatio, credidisset. Auctor panegyrici ad Constantinum: Nisi forte jam sentiens diem sibi venisse fatalem, ad solatium suæ mortis, voluit secum trahere quamplurimos.

2 Romæ frequentaverat pergulas magistras.] Non celebres doctores, sed è trivio magistros qui in pergulis docebant, more cæterorum artificum multorum.

SALMASIUS.

2 Romæ frequentaverat pergulas magistras.] Pergulas istas magistras non fuisse celebrium doctorum, sed magistrorum è trivio vir eruditissimus contendit. sed ego eum falli puto, contraque pertendo in istis pergulis publice docuisse Grammaticæ Rhetoricæque magistros, aliarumque artium, quæ liberales indigetantur,

professores, etiam qui de publico stipendium accipiebant. quas magistras pergulas vocat heic Vopiscus, publicas magistras, & publicas cellulas dicuntur in leg. iii. Cod. Theod. de studiis liberalibus urb. Constantinopol. his verbis: universos, qui usurpantes sibi nomina magistrorum, in publicis magistras cellulisque collectos undecumque discipulos circumferre consueverunt, ab ostentatione vulgari precipimus amoveri. quibus autem publice profitendi facultas data non erat, hi intra domesticos parietes, suis tantum discipulis privatim vacabant, nec in pergulis publicis docebant. vide dictam legem eod. tit. picturæ quoque professores in locis publicis pergulas suas habebant. Codice Theodos. de excusat. artif. leg. iv. de picturæ professoribus: ad negotiatorum quoque conlationem non devocari, si modo ea in mercibus habeant quæ sunt propria artis ipsorum: pergulas & officinas in locis publicis sine pensione obtineant. Lucillius:

Pergula pictoris, veri nihil, omnia falsa.

Mathematici quoque, quibus aliquando etiam profitendi publiceque proponendi Romæ copia concessa est, in pergulis studia sua exercebant, & respondebant. mathematici pergulae meminit Suetonius in Augusto: in secessu Apolloniæ Theagenis Mathematici pergulam comite Agrippa adscenderat. adscendebantur pergulae. hinc *ἡ ἀγορὰ*, pergulam interpretatur veteris auctor Glossarii. Grammatici pergulae mentio apud eundem Suetonium in libro de illustribus Grammaticis, de Crassitio: hic initio circa scenam versatus est, dum mimographos adjuvat: deinde in pergula docuit, donec

Commens

11 pergulas magistrales. Et ne longius progrediar, dicendum est quod præcipue ad hunc pertinet. Errare quosdam scio, & putare hunc esse Saturninum qui Gallieni temporibus imperium occupavit: quum hic longe alius fuerit, & Probo pene nolente sit occisus. Fertur autem Probus & clementes ad eum literas sæpe misisse & veniam esse pollicitum: sed milites qui cum eo fuerant, non credidisse. Obsessum denique in castro quodam ab iis quos Probus miserat, invito Probo esse jugulatum. Longum est frivola quæque connectere, & odiosum dicere quali statura fuerit, quo corpore, quo decore, quid biberit, quid comederit; ab aliis ista dicantur quæ prope ad exemplum nihil profunt. Nos ad ea quæ sunt dicenda, redeamus.

P R O C U L U S.

12 P R O C U L O patria Albingauni fuere, positi in Alpibus maritimis: domi nobilis, sed majoribus latrocinantibus, atque adeo pecore ac servis & iis rebus quas abduxerat, satis dives. Fertur denique eo tempore quo sumpsit imperium duo millia servorum suorum armasse. Huic uxor virago, quæ illum in hanc præcipitavit dementiam, nomine Sampso, quod ei postea inditum est: ² nam antea ³ Viturgia nominata est.

*Commentario Smyrnæ edito adeo incla-
ruit, ut hæc de eo scriberentur. nec verum
est, quod vir alter doctissimus scrip-
sit, pauperes Grammaticos quibus
in ædibus habendæ scholæ potestas
non erat, in pergula docuisse. per-
gula erant cellæ publicæ, in quibus
omnium artium doctrinarumque
professores publice docebant. cellæ
quoque publicæ meretricum, per-
gula dicebantur. Plautus: Te ego ipsam
culleo cras faciam deportari in pergulam.
sed de pergula nos alibi diximus.*

CASAUBONUS.

² Longum est frivola quæque connectere,

*et odiosum d.] Ait tamen in sequenti
vita Vopiscus: minima quæque jucunda
sunt, atque habent aliquid gratiæ cum le-
guntur.*

GRUTERUS.

³ Viturgia.] Pal. Vuniga.

SALMASIUS.

² Nam antea Viturgia nominata est.]
Puto scriptum fuisse Viturgia pro Vi-
turgia. atque inde factum Viturgia. &
& n sæpe invicem mutari notum est.
ut valgulus, & galvulus idem. & simi-
lia sexcenta. legendum igitur hoc
loco Viturgia, aut etiam Viturgia.
nam